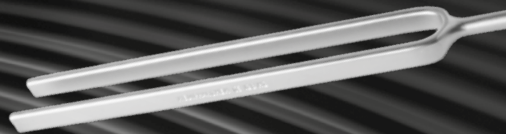

Resonanties 3

*Welke inspiratie begeistert muzikanten die schijnbaar niets met het klooster hebben? Wat beluistert het oor van een monnik in artistieke klankenconstellaties? De kruisbestuiving tussen de musicus en de monnik openbaart de dieptedimensie van grote kunst en lokt de monnik op paden van intense ervaringen. **Thomas Quartier osb** gaat op verkenningstocht en ontdekt religieuze resonanties in 'podiumgeluiden'. In deze aflevering zorgt de ontmoeting met componist Lubomyr Melnyk voor een duizelingwekkende spirituele luisterervaring.*

De grot van de pianomonnik

Lubomyr Melnyk speelt onafgebroken

Een afgeladen volle zaal. Mensen zitten op stoelen, maar er zijn er evenveel die gewoon staan of leunen tegen de muur. In het midden staat een simpele, ietwat oubollig ogende piano. Dit is duidelijk geen klassieke concertzaal. De man die vanuit de coulissen opkomt, bevestigt die indruk. Hij draagt geen kostuum. Dit zou trouwens gevloekt hebben met deze alternatieve locatie voor een nochtans hoogcultureel evenement. De man ziet er eerder uit als een orthodoxe monnik: lang hoofdhaar, lange baard en habijtachtige kledij. Hij gaat midden tussen de mensen achter de piano zitten en begint gewoon te spelen. Hij duikt weg, alsof hij een grot ingaat. De klanken die hij tevoorschijn tovert, zijn een soort golven, ze herhalen zich eindeloos. Uiteindelijk smelten ze samen tot één indringend geluid, zodat het bijna niet meer opvalt hoe virtuoos deze artiest piano speelt. Uit de grot van zijn instrument klinkt een spiritueel geluid dat doet denken aan de efemere klanken in eeuwenoude kloostertradities.

De man aan de piano is Lubomyr MELNYK, een bijna zeventigjarige componist met Oekraïense roots. Na zijn klassieke conservatoriumopleiding kwam hij in de jaren '70, toen hij in Parijs als een bohemien leefde, met *minimal music* in contact, een genre dat een haast hypnotisch effect sorteert door continu herhaalde toonsequenties. MELNYK ontwikkelde zijn eigen stijl in composities én pianospel, die hij *continuous music* (onafgebroken muziek) ging noemen. Hij laat de noten zo snel op elkaar volgen dat dit op geen ander instrument dan op een piano mogelijk is. Soms klinken er negentien verschillende noten per seconde. Dat leverde hem de titel 'snelste pianist van de wereld' op.

Lubomyr Melnyk aan het werk tijdens een concert. © foto: Melnyk.

Maar wat bij hem duizelingwekkend klinkt, vormt tegelijk een zacht omhulsel, een grot van rust. Wonderlijk hoe deze indruk ontstaat door die snelle vingerzettingen in een op eerste gehoor bijzonder onrustig spel.

“De piano is de enige plek waar ik woon, daar kan ik mezelf zijn en mezelf uitdrukken”, zegt Lubomyr, die vanuit zijn grot dan toch sporadisch in dialoog treedt met zijn publiek. Die grot is er blijkbaar niet om zich te verbergen, maar wel om volledig zichzelf te kunnen zijn. Net zoals een monnik dit ervaart in zijn kloostercel. ‘Bij jezelf zijn’ door een specifieke plek op te zoeken, is een oude monastieke houding die paus Gregorius de Grote in zijn *Dialogen* aan Sint Benedictus toeschreef:

Ik zou willen zeggen dat onze eerbiedwaardige man *met zichzelf woonde* omdat hij, nauwgezet over zichzelf wakend, zichzelf ziende als voor de ogen van zijn schepper, en zichzelf gedurig toetsend, zijn geestesoog niet richtte op het al te gewone buiten zich.” (*Vita Benedicti* 3,7)

Dat lijkt voor iemand die mooie muziek maakt, wat ver gezocht. Zit er dan echt zoveel achter? Speelt die man niet simpelweg piano en wil hij daarbij niet gewoon met rust worden gelaten?

Maar misschien zijn die twijfels over de beweeggrond om MELNYK met een monnik te vergelijken toch niet terecht. Ten eerste, ook Sint Benedictus deed eigenlijk niets anders dan gewoon daar te zijn waar hij moest zijn: de grot

Album Art van Gregory Euclide, gemaakt terwijl Melnyk piano speelt en later gebruikt als illustratie voor de album *Corollaries* van Melnyk.

waar hij als kluizenaar leefde. Zijn uitstraling ontstond doordat hij ‘met zichzelf woonde’ (*habitare secum*). En ten tweede, Lubomyr MELNYK wordt niet voor niets door velen de ‘profeet van de piano’ genoemd. Hij speelt niet voor de gein, maar tot meerdere eer van God. Zo vertelde hij me: “Ik ben ervan overtuigd dat elke goede muziek een dienst aan God is. Wanneer zij mooi is, straalt zij schoonheid en hemelse vreugde uit, die in ieders ziel naar binnen dringt. Dat is geen bewust doel van de componist en pianist maar deelname aan de grote ervaring van kunst en muziek.”

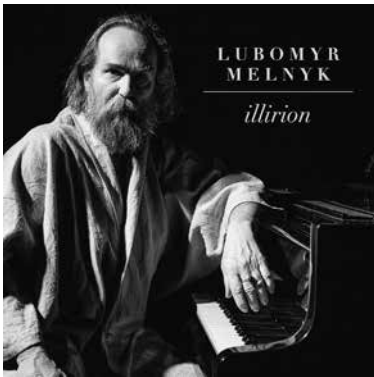
Het pianoconcert trekt zichzelf op dreef en het mystieke klankentableau drijft mijn fantasie ten top. De pianist krijgt vanzelf monastieke trekken. Het instrument wordt een spirituele klankruimte van waaruit de hoogste artistieke expressie naar buiten gulpt. Tussendoor krijg ik zowaar de kans om de pianist een vraag te stellen. “Ziet u zichzelf als een monnik?” De artiest is blijkbaar aangenaam verrast: “U bent de eerste die deze dimensie in mijn leven waarneemt. Ja, de *continuous* pianist is een monnik die door de wereld reist en muziek naar de mensen brengt.” Of het de moeite loont om daar je hele leven aan te wijden? Een monnik zou toch eerder binnen moeten blijven dan voortdurend eropuit te trekken? Lubomyr antwoordt zijdelings op deze vraag door zijn concerten als ‘liturgie’ te betitelen. Wat voor de monnik de koorbanken zijn, is voor hem de piano: “Iedere keer als ik de piano aanraak, ontstaat een magische en wonderbaarlijke eenheid van liefde en eredienst. De piano houdt van mij. Mensen begrijpen dit niet, maar ik hou ook van haar.”

“Hoe gek kan het worden?” denk ik.

Namijmerend over het concert wil ik nog even de woorden van de pianist op hun waarheid toetsen. Ik leg een cd van MELNYK op en laat mijn gedachten dwalen. Een liefdesrelatie met een muziekinstrument, die ook nog eens wederzijds is? Maar wacht even: ook in de liturgie ontwikkel je een liefdesrelatie met God door je volledig over te geven aan het heilige spel. Zou MELNYK's piano ook niet een quasi sacramentele kwaliteit hebben, net zoals de grot van de kluizenaar, die mensen vol devotie naderen terwijl er toch niets specifiek aan die rots is?

Natuurlijk schuilt het antwoord in het goede begrip van de heilige ruimte. Het spel van de pianomonnik is een en al ritueel. Ik hoor het MELNYK nog zelf zeggen: "Een piano brengt mij in een houding van gebed – het gebed waarin alle grote dingen ontstaan, die een onafgebroken spel beginnen. Tot zuivering van lichaam en ziel." De pianomonnik wordt door zijn spel meegenomen naar hogere sferen; hij wordt vervoerd door de ononderbroken sequentie van ontelbare noten die elkaar in een hels tempo opvolgen. Dat is het monastieke ritme van het ene, ondeelbare moment.

Onwillekeurig kijk ik naar het hoesje van de cd. Het draagt de titel *Illirion*. Wanhopig graaf ik in mijn geheugen. Wat betekent dit Griekse woord? Het antwoord vind ik op internet, in de woorden van MELNYK zelf: "*Illirion* is een woordcreatie voor iets onuitsprekelijks – de term duidt een moment in het leven aan." Kan het nog monastieker? Focussen op één moment door de rituelen met een vaste frequentie uit te voeren voor het aangezicht van God: dat is precies wat paus Gregorius bedoelde met 'wonen met jezelf'! De cd draait lustig rond. Klanken worden golven, noten op mystieke wijze één geluid.

Even later laat de cd-speler een droge klik horen. Einde van het muziekalbum. En ik mijmer nog wat voort. Mocht MELNYK morgen in een andere stad weer achter een piano kruipen, zou hij dan het gevoel hebben dat dit werkelijk op een andere plek gebeurt? Hoegenaamd niet, de liefdesrelatie is voor hem aan de piano gebonden, dat is zijn cel en zijn koorbank. Zelf verdwijnt hij op het podium – een rare gedachte voor een uitvoerend musicus, maar zo is het nochtans wel. Immers, MELNYK zegt zelf: "Soms voel

ik mijn vingers bij het spelen helemaal niet." Jezelf verliezen betekent openheid winnen voor God. Daarvoor gaat de kluizenaar naar zijn grot en de pianist naar zijn piano.